

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN OKULLARDA YÜRÜTÜLEN DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Bayram Bıçak
Akdeniz Üniversitesi, Konyaaltı-Antalya
bayrambicak@akdeniz.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Karataş
Akdeniz Üniversitesi, Konyaaltı-Antalya
skaratas@akdeniz.edu.tr

Dr. Emel Sünter
Akdeniz Anadolu Lisesi, Konyaaltı-Antalya
emelsunter42@gmail.com

Ayşe Ünver
Akdeniz Üniversitesi
Konyaaltı-Antalya,
ayseunver85@gmail.com

Gülcan Korkut
Akdeniz Üniversitesi
Konyaaltı-Antalya,
rose.can.007.gk@gmail.com

Hüseyin Gökcalp
Akdeniz Üniversitesi
Konyaaltı-Antalya,
hangokalp@msn.com

Zhyldyz Akunova
Akdeniz Üniversitesi
Konyaaltı-Antalya
cildizakunova@gmail.com

Özet

Bu araştırma Antalya'da öğrenim gören ortaöğretim öğrencilerinin okullarında yürütülmekte olan Değerler Eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılında Antalya ili Döşemealtı ilçesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde 12. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan herhangi bir disiplin cezası almamış ve değerler eğitimi etkinliklerinde aktif görev alma ölçütlerine uygun olarak seçilmiş 20 öğrenciden oluşmaktadır. Bu araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan 8 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırma verileri betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, çalışma grubunun değer kavramı ve değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin farkındalıklarının olduğu, öğrencilerin değerler eğitimi uygulamalarına pozitif yaklaştığı ve etkinlik ağırlıklı değerler eğitimi uygulamalarını daha çok istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Değer, Değerler Eğitimi, Ortaöğretim.

EVALUATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' POINT OF VIEW ABOUT ONGOING VALUES EDUCATION PRACTICES IN SCHOOLS

Abstract

The purpose of this research is to evaluate the opinions of the high school students about ongoing practice of "Values Education". The research is qualitative study with critical case sampling. The participants of this study consists of 20 2016-2017 educational year senior students of Vocational and Technical Anatolian High School in Kepez District in Döşemealtı Antalya, none of whom has ever received any disciplinary penalty and suitable for actively involving to the "Values Education" activities. Data acquired in this research is gathered via Semi-structured interview form, that consists of eight open-ended questions, which developed by the researchers. The findings are analysed by descriptive analysis. At the end of this research, it was found out that there is not only awareness but also positive attitudes about value concept and values education of study group, more over they tend to have activity based Values Education practices.

Keywords: Values, Value Education, Secondary School.

GİRİŞ

"Değer nedir?" sorusu felsefenin en eski konularından biridir. Platon, milattan önce dördüncü yüzyılda bu soruya yanıt bulmaya çalışmıştır (Goldthwait, 1996). Platon, yaptığı çalışmalarda "kavramsal analizler yolu ile adalet ve iyinin gerçekte ne anlama geldiğini kavrayabileceğimizi" ileri sürmüştür (Skirbekk & Gilje, 1971). Değer yargılarının özünü ve niteliklerini araştıran ahlak disiplini olan aksiyoloji değer felsefesi adı ile de bilinmektedir. Aksiyoloji, insanın yaşamı boyunca vardığı birçok yargının kaynağı olan değerler sistemiyle ilgilenmektedir. Bu anlamda aksiyoloji çok geniş bir inceleme alanına sahiptir. Sosyal bilimlerde ilk defa Znaniecki tarafından kullanılan değer kavramı Latince "kıymetli olmak" veya "güçlü olmak" anlamlarına gelen "valere" kökünden türetilmiştir (Akt: Bilgin, 1995). Türkçe sözlüğe göre değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılıktır (Türk Dil Kurumu, 2005). Değer kavramı, "iyi ya da arzu edilenin" ya da "kötü arzu edilmeyenin" ne olduğuna ilişkin örtük ya da ifade edilmiş düşünceler için kullanılan bir kavramdır (Pethia, 1970). Sosyolojiye göre değer, kısaca kişiye ve gruba yararlı, istenilen ve beğenilen şey olarak tanımlanırken (Aydın, 2003) antropolojik açıdan değer, bir davranışın mevcut amaçları ve araçları arasında seçim yapmayı etkileyen, bir bireyin ya da grubun kendine özgü istenilen ya da arzu edilen kavramları ve özellikleri olarak tanımlamaktadır. Psikolojide değer, genellikle erken yaşlarda gelişim sürecinde edinilen bireysel davranış tercihleri olarak tanımlanmaktadır (McDonald, 1993). Buna göre psikolojide değerler, hayatta önemli olanın ne olduğuna ilişkin kavramlardır. Ekonomiye göre değer, belirli bir miktarı ya da para cinsinden fiyatı ifade etmektedir (Hultman & Gellerman, 2002). Görüldüğü gibi her bilim alanı değeri inceleme alanına uygun olarak tanımlamaktadır. Değerler, ekonomi bilimi için fiyatı ifade ederken, antropoloji ve sosyoloji değerleri gruplarla ilgili olarak ele almaktadır. Psikoloji, değerleri bireysel düzeyde incelerken, felsefe ya da aksiyolojide ise değerler ideal yaşam biçimi olarak ele alınmaktadır (Yılmaz, 2008:44-45).

Tüm bu tanımlamalar doğrultusunda değer kavramı felsefe sosyoloji, antropoloji, psikoloji, psikiyatri, siyasal bilim, tarih, ekonomi ve eğitim bilimleri gibi pek çok alanda araştırma konusu olmuştur (Eşberk Başyayla, 2016) Kuramcılarının birçoğu değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Değer tanımlarına baktığımız zaman, değerlerle bağlantısı en sık vurgulanan kavramlar, inançlar, eğilimler, normatif standartlar ve tutumlardır. Değer, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Ulusoy ve Dilmaç, 2015:14-16).

Değer, belirli bir davranış biçiminin ya da varlığın son durumunun karşıt ya da ters bir davranış biçimine ya da varlığın son durumuna tercih edilebilir olduğu etkili inançlar olarak tanımlanmıştır (Rokeach, 1973). Başka bir deyişle değer, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır (Güngör, 1993). Değer kavramı;

bilişsel, etkin ve davranışsal unsurlar üzerinde güdüleyici etkiye sahip tutumlardan daha dinamik bir içeriğe sahiptir (Rokeach, 1968). Değerler neyin doğru ve neyin yanlış, neyin iyi ve neyin kötü olduğunu belirleyen ölçütlerdir. Değerler esas itibarıyla soyut öğeler olup dışarıdan gözlenmesi güçtür, ancak davranışlar içinde sezilebilir. Kısaca değerler bir kültür içinde önem verilen ve tercih edilen ifade etmektedir (Şişman, 2011). Değerler, insanların gündelik hayatlarında karşılaştıkları gelenek ve görenekler, normlar, yazılı metinler ve uygulamalara göre şekillenir (Bourdieu,1972; Eşberk Başyayla, 2016).

Değerler sosyal ve psikolojik araştırmalar için oldukça önemli bir kavramdır. Birçok yönden kişinin inanç ve davranışlarını derinlemesine araştırma ve anlama imkânı sunar ki, bu diğer kavramların özellikle tutumların sağlayamayacağı bir imkândır. Değerlerden birçok sosyal bilim disiplinlerinde faydalanılmaktadır. Daha önce sosyal ve psikolojik araştırmalar davranış odaklıyken 1960'lardan itibaren davranışların altında daha derin yönlendiricilerin olduğu düşünülerek değerler kavramı çalışılmaya başlanmıştır. Bu sebeple değerlerin ne olduğu, nasıl ölçüleceği konularında bilimsel çalışmalar yapılmıştır. (Eşberk Başyayla, 2016)

Değerler ile ilgili ilk ciddi çalışma Sharp (1928) tarafından yapılmıştır. Sharp çalışmasında değerler, heyecan ve tutumlarla ilgili toplumsal olarak her yerde olan olgular olarak ele almıştır. Bu yöntemi takip eden Dewey, 1939'dan 1960'a kadar yaptığı çalışmalarda değerlerin, uygulamaların bir ürünü olduğunu kabul etmiştir. Aydın (2003), Perry (1954) yaptığı araştırmada değerleri, ilgi ve hoşlanma çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Göngör (1998), Rokeach (1968, 1973) değerleri sosyal boyutta ele alan ve onu bu çerçevede tutum ve davranışlarla ilişkilendiren ilk yazardır. Değerler, davranış ve tutum geliştirirken, aile içerisinde edindiğimiz ve yaşadığımız çevre ve kültürle, aldığımız eğitimle zenginleştirdiğimiz iyi-kötü kavramları arasında tercih yapmamızı sağlar. Buna göre birey bir davranışa yöneldiğinde mevcut değerleri bu davranışını etkileyecektir. Rokeach'e (1973) göre değerler davranışımıza ya da ilişkilerimize yön veren güçlü tercihlerdir ve kişilerden amaçsal (terminal) ya da araçsal (instrumental) değerleri sıralamaları istenerek ölçülür. Değerler, kişinin bulunduğu sosyal sınıfa, sahip olduğu kültürel altyapıya göre farklılık gösterir. Rokeach'e (1973) göre değerler bireyin yaşamına rehberlik eden standartlardır. Rokeach değerleri bütünsel olarak ele almış ve değerler sistemine göre amaçsal ve araçsal olarak iki ayrı boyutu birleştirerek bir değer ölçeği oluşturmuştur. Araçsal değerler davranış biçimleriyle, amaçsal değerler ise varoluş biçimleriyle ilgilidir. Tablo 1'de bu değerler görülmektedir (Eşberk Başyayla, 2016). Rokeach gayet anlamlı biçimde her değer bir inanç, tutumunda bir inançlar kümesine dayandığını ortaya koymuştur. Değerler ile ilgili dikkat çekici çalışmalar yapan yazarlardan biri de Schwartz'dır (1992). Schwartz'ın (1994) sosyal psikolojide geniş ölçüde kabul gören tanımına göre değerler "kişinin veya diğer sosyal oluşumların hayatına yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önemlilikleri farklılık gösteren durumlar üzeri arzu edilen amaçlardır". Schwartz'a (1992) göre değerler bütün bireylerde doğuştan varolan 3 evrensel gereksinimin bilişsel yansımalarıdır. Bunlar bireyin temel ihtiyaçları, kişilerarası etkileşimin gerektirdiği ihtiyaçlar ve grupların ve toplumların hayatta kalması için gerekli ihtiyaçlardır. Birey bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere birtakım davranışlara yönelecek ve bu davranışlarını sahip olduğu değerler etkileyecektir (Eşberk Başyayla, 2016). Schwartz (1992, 1994), değerlerin içeriğini belirleyici çalışmalar yapmış ve deneye dayalı çalışmalarda hala kullanılan değer kategorileri oluşturmuştur. Schwartz'ın oluşturduğu bu değer kategorileri Schwartz Değer Envanteri olarak günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir (Yılmaz, 2008:45-46).

Veugelers'e göre (2000:37) eğitimle ilgili farklı kavramlar, eğitimdeki değerlerle ilgilidir. Değer eğitimi, ahlaki gelişim, eleştirel düşünme ve eleştirel pedagoji önemli kavramlardandır. Bütün bu kavramların kendilerine özgü felsefi ve siyasal geçmişleri ayrıca eğitimsel uygulamaları vardır. İnsanlar sık sık "hareketler" açısından konuşurlar. Örneğin "eleştirel düşünme" hareketi ve "değer eğitimi" hareketi gibi. Bu kavramların ifade edilen eğitimsel uygulamalardan ziyade temel olarak hareketleri temsil ettiği açıktır (Dilmaç, 2015:2-3). Doğan'a göre (1997:18) bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin önem verdiği ve eğitim sistemine de yansımış olan değerlerle başlar. Bu değerler eğitimin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü belirler. Veugelers'e göre (2000:37) değer eğitimi, eğitimdeki değerler transferini güçlendirme yollarını arar. Bu transfer ise okuldaki müfredat ve ahlâki atmosferle ilgilidir. Eleştirel düşünme, fikirlerin/düşüncelerin analizi ve karşılaştırılması aracılığıyla değerler ve değer gelişimi hakkındaki düşüncelerini geliştirmeyi amaçlar (Ulusoy ve Dilmaç, 2015:55). İnsanlar doğumdan itibaren değer eğitimi ile iç içedir. Bunun farkında olması veya olmaması önemli değildir. Ancak okulda verilen değer bilinci planlı ve programlı olabilir. Devletlerin eğitim politikalarının içinde vatandaşlara değer kazandırma düşüncesi hâkimdir (Ulusoy ve Dilmaç, 2015:58). Eğitimin devletin gözetimi altında, bir takım yasal düzenlemeler ile gerçekleştiği kurumlar olan okullar, devletin, toplumun, anne babaların ve öğrencilerin çeşitli beklenti ve taleplerini karşılamaya yönelik bir işlevi yerine getirmektedir (Cihan, 2014). Eğitim verileceği en

uygun yer olan okullardaki eğitimciler rollerini çok iyi bilip bu konuda hatasız olmaya çalışmalıdırlar. O zaman değerler eğitimi amacına ulaşabilir. Şunu da unutmamak gerekir okuldaki eğitim tek başına yetmeyebilir. Anne – baba elinden geldiğince çocuğuna değerleri öğretmeye çalışmalıdır (Ulusoy ve Dilmaç, 2015:59).

Dünyanın çeşitli yerlerinde değer eğitimi ile ilgili uygulamalara rastlamak mümkündür (Ulusoy ve Dilmaç, 2015:55). Değerler eğitiminin Türkiye’deki uygulaması öncelikle, UNESCO tarafından desteklenen ve “Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)” adı altında 1995 yılında Birleşmiş Milletlerin 50. yıl dönümü kutlamaları için hazırlanan uluslararası bir projeye dayanmaktadır (İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü: 2012). Uluslararası boyutta eğitimcilerin ortaklaştığı “Yaşayan Değerler Eğitimi” adı verilen bu eğitim projesinde demokrasi, adalet, özgürlük gibi evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında telkin yolu değil, ‘etkinlik temelli’ yaklaşımlar yaygın olarak kullanılmıştır. Ayrıca değerler eğitimine yönelik farklı yaş grubundaki öğrenci ve öğretmenler için materyaller geliştirilmiştir. “Daha iyi bir dünya için değerlerimizi paylaşalım” yaklaşımından yola çıkan proje; iş birliği, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, sevgi, alçakgönüllülük, barış, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü, birlik olarak 12 evrensel değere odaklanmıştır (Cihan, 2014). Programın amaçları incelendiği zaman; öğrencilerin sadece kendilerini veya içinde yaşadıkları toplumun temel taşlarını oluşturan değerleri anlamaları değil, aynı zamanda gittikçe küreselleşmekte olan dünyamızdaki diğer toplumlarda var olan değerleri de anlamaları hedeflenmektedir (Yazıcı, 2006).

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel kanunu incelendiğinde Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları’nda evrensel değerlerle uyumlu olarak değer eğitimine yer verilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir (Uygun, 2013).

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları’ndan söz edilirken değerlere sık sık vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu değerler, kanunda “Türk Milletinin bütün fertlerini, Türk Milletinin millî, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren (md. 2); beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bireyler yetiştirmek” şeklinde yer almıştır (MEB, 2012).

Türk Millî Eğitimi’nin genel amaçlarında değerlere yönelik beklentiler olmasına karşın programlarda değerlerin ne şekilde gerçekleştirileceğine ilişkin açıklık yoktur. Başka bir ifade ile değerler, okul ders programlarında doğrudan ele alınan bir konu değildir. Değerler her ne kadar resmî programların amaçlarında yer alsın da okulda bunları kazandırmak genelde örtük programlara bırakılmıştır (Uygun, 2013).

Bu bağlamda Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 2010 yılında valiliklere ve tüm ilk ve orta dereceli okullara; 2010-2011 Eğitim Öğretim Yılı’nın ilk haftasında okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullarında ders içi ve ders dışında, değerler eğitimi yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili bir genelge yollamıştır (Cihan, 2014).

Bu genelgede değerler eğitiminin kapsamı şu şekilde ifade edilmiştir;
“Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır.” (MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı: 2010).

“Değerler erozyonuna bir çözüm arayışının ürünü” olarak tarif edilen proje çerçevesinde gerçekleştirilmek istenen hedefler şu şekilde saptanmıştır:

- Öğrencilere temel insanî değer ve erdemlerin kazandırılması, değerlere karşı duyarlılık oluşturulması ve onları davranışa dönüştürülmesi,
- Toplum tarafından kabul gören değerlerin uygun okul ortamı oluşturularak geliştirilmesi ve pekiştirilmesi.
- Öğrencilerin sorumluluk duygularının geliştirilmesi.
- Akademik bilgi ve gerçek hayatta rehberlik edecek ahlaki değerlerle donatılmış yetiştirilmesi.
- Kültürel kodların güçlendirilmesi,
- Okul ve çevresindeki sosyal yaşamın ahlaki ve etik değerlere uygun olarak şekillenmesi,
- “Ahlak Temelli Disiplin” kavramının yerleştirilmesi.
- Öğrencilerde ahlaki bir topluluk bilincinin oluşturulması (İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü: 2012).

Dayanağını 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı ve 18. Milli Eğitim Şurasından alan Değerler Eğitimi Projesinin okullarda uygulanmasından öncelikle, her il için saptanan İl Proje Yürütme Kurulları, İlçe Proje Yürütme Kurulları ve Okul Proje Yürütme Kurulu sorumludur. Belirli bir süreyle sınırlandırılmayan ve eğitim-öğretim yılının tümüne yayılan değerler eğitiminin programı, Sınıf İçi Etkinlikler, Okul İçi Etkinlikler ve Aileye Yönelik Etkinlikler birbirini tamamlayan üç boyutta geliştirilmiş etkinlikleri içermektedir. Bu etkinlikler, okulöncesi, ilk ve ortaöğretim okullarında, her branştan öğretmenler, rehber öğretmenler, okul yöneticileri ve okul aile birliği üyelerinden oluşturulan “değerler eğitimi komisyonu” üzerinden yürütülen çalışmalarla, Millî Eğitim Bakanlığının önerdiği faaliyet planı konularından ve kaynaklardan yararlanılarak belirlenmektedir. Okullarda uygulanacak etkinlik konuları, her eğitim-öğretim yılı için hazırlanan faaliyet planında belirtilmekte, her sınıf, ilgili ayların değerlerine yönelik, sınıf rehber öğretmenin denetim ve rehberliğinde etkinlik örnekleri ve benzeri başka etkinlikleri sınıf düzeyinde yapmaktadır (Cihan, 2014).

Uygulanacak etkinliklerin genel kapsamı ve niteliği, 2552 Sayılı Tebliğler Dergisinde kısaca “Öğrencilerden Beklenen Davranışlar” olarak şu şekilde tarif edilmektedir:

“Bütün okul arkadaşlarının kendisi gibi Türk toplumunun ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bir bireyi olduklarını unutmamaları, onur ve haklarına saygı göstermeleri, öğretmenlerine/okul yöneticilerine/arkadaşlarına ve çevresindeki kişilere karşı saygılı ve hoşgörülü davranmaları, doğru sözlü, dürüst olmaları, yalan söylememeleri, iyi ve nazik tavırlı olmaları, kaba söz ve davranışlardan kaçınmaları, millet malını, okulunu ve eşyasını kendi öz malı gibi korumaları, yasalara, yönetmeliklere ve toplumun etik kurallarına, millî, manevî ve kültürel değerlere uymaları beklenir. Bu davranışlara uymadıklarında da bazı yaptırımlar uygulanır” (Tebliğler Dergisi, 2003).

Bu proje bağlamında işlenecek değerler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmiş olup, İl Yürütme Kurulları değerleri ve değerlerin işleniş sırasını değiştirme yetkisine sahiptir. Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen değerler şunlardır:

Sevgi, Sorumluluk, Saygı, Hoşgörü - Duyarlılık, Özgüven, Empati, Adil Olma, Cesaret, Liderlik, Nazik Olmak, Dostluk, Yardımlaşma, Dayanışma, Temizlik, Doğruluk, Dürüstlük, Aile Birliğine Önem Verme, Bağımsız Ve Özgür Düşünebilme, İyimserlik, Estetik Duyguların Geliştirilmesi, Misafirperverlik, Vatanseverlik, İyilik Yapmak, Çalışkanlık, Paylaşımçı Olmak, Şefkat- Merhamet, Selamlaşma, Alçakgönüllülük, Kültürel Mirasa Sahip Çıkma, Fedakârlık (M.E.B. 2013).

Millî Eğitim Bakanlığı, değerler listesini öğrencilere, Atatürk ilke ve inkılâplarını benimsetme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak, öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak, öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu vatandaşlar olarak yetiştirmek, öğrencilere bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmak amacıyla hazırlamıştır (Eşberk Başyayla, 2016).

Türkiye’de değerler eğitiminin 2010-2011 eğitim-öğretim yılından itibaren okullarda uygulamaya konulmasıyla, bu proje kapsamında işlenen faaliyet konularının eğitim-öğretim yıllarına göre dağılımına ait tablo (Tablo 1) şu şekildedir:

Tablo 1: Eğitim-Öğretim Yıllarına Göre Değerler Eğitimi Projesi Faaliyetleri

Eğitim-Öğretim Yılı	Faaliyet Konusu
2010-2011	Demokrasi, Sorumluluk, Başarı, Öfke Ve Çatışma, Sevgi Ve Saygı, Yardımlaşma, İşbirliği, Hoşgörü, Merhamet, Dostluk, Arkadaşlık, Vatanseverlik, Doğruluk, Dürüstlük
2011-2012	Saygı, Sorumluluk, Temizlik, Özgüven, Sevgi, Hoşgörü, İyilik, Yardımlaşma, Çalışkanlık, Tutumluluk, Sabır, Vatanseverlik, Dayanışma, Dürüstlük, Misafirperverlik, Merhamet
2012-2013	Nezaket Ve Görgü Kuralları, Birlik, Beraberlik, Kardeşlik, Vatan Sevgisi, Sabır (Alt Başlıkları İle Birlikte)
2013-2014	Sevgi, Barış, Nezaket, Zarafet, Saygı, Hoşgörü, Empati, Etkili İletişim, Alçakgönüllülük, Yardımseverlik
2014-2015	Sorumluluk, Saygı, İyilik ve Hoşgörü, Dürüstlük, Sevgi, Vatanseverlik, Barış, Özgüven, Yardımlaşma ve İşbirliği
2015-2016	Sorumluluk, Saygı, İyilik ve Hoşgörü, Dürüstlük, Sevgi, Vatanseverlik, Barış, Özgüven, Yardımlaşma ve İşbirliği
2016-2017	Sorumluluk, Saygı, İyilik ve Hoşgörü, Dürüstlük, Sevgi, Vatanseverlik, Barış, Özgüven, Yardımlaşma ve İşbirliği

Bazı okullar ve il millî eğitim müdürlükleri değerler eğitimine yönelik proje ve program tasarıları geliştirmiş, böylece okullarda değerler eğitimi uygulamalarına doğrudan yer verilmesi sağlanmış oldu. Bu çerçevede Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü de 2011-2012 eğitim-öğretim yılından itibaren *değerler eğitimi çalışmaları* başlatmıştır. Antalya’da Değerler Eğitimi uygulamalarına ilişkin ilk çalışmalar, 2011 yılı Ocak ayında başlatılmış ve ilk çalıştay 2011 yılı Nisan ayında Antalya ilindeki 19 ilçeden seçilen koordinatörler, öğretmenler ve Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi’nden davet edilen öğretim üyelerinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. İki gün süren bu ilk çalıştayda değerler eğitimine yönelik okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretime yönelik üç ayrı değerler eğitimi uygulama raporu hazırlanmıştır. İl Millî Eğitim Müdürlüğü çalıştayda hazırlanan bu raporlardan hareketle *okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretime* yönelik kılavuz kitaplar hazırlamış ve bunun okullarda uygulanmasını istemiştir. Bu kitaplar (tasarılar) ile bir örtük program konusu olarak görülen değerler eğitimi, “yazılı” veya “açık” bir program olarak tasarlanmış ve uygulamaya konulmuştur (Uygun, 2013).

Ortaöğretim müessesesinin değerler eğitimine katkısındaki önemi 1960 tarihli Türk Eğitim Millî Komisyonu Raporu’nda şu şekilde tarif edilmektedir:

“Türk toplumunun muhtaç olduğu olgun yurttaş kitlesini yetiştirmekte ortaöğretimin çok büyük rolü vardır. Düşünmesini bilen, toplumdaki sorumluluğunu idrak eden, değer ölçülerinde ilmin ve güzelliğin, insanlığın ayırt edici vasfı olduğuna inanan, müşterek miras olarak aldığı milli hazinayı daha zengin daha değerli bir hale getirerek gelecek nesillere teslim etmeye mecbur bir milletin evladı olduğunu bilen Türk yurttaşını yetiştirebilmek için, Türk aileleri ve Türk toplumu ile el ele vermiş kuvvetli bir ortaöğretim müessesesinin geliştirilmesine şiddetle ihtiyaç vardır” (Türk Eğitim Millî Komisyonu Raporu, 1960:48; Ulusoy, 2010).

Bu araştırma ile ortaöğretim öğrencilerinin okullarda yürütülen Değerler Eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini nitel analizle incelenmesi amaçlanmış aynı zamanda da literatürdeki az sayıdaki nitel çalışmaya katkı sağlama amaçlanmıştır.

Belirtilen amaç doğrultusunda bu araştırmanın problemi; ortaöğretim öğrencilerinin okullarda yürütülen değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir? Şeklinde oluşturulmuştur. Bu probleme ilişkin olarak araştırmada cevabı aranan sorular ise şunlardır:

1. Değer kavramından ne anlıyorsunuz?
2. Değerler Eğitimi ile kazandığınız değerleri günlük yaşamınızda nasıl uyguluyorsunuz?
3. Değerler Eğitimi ile ilgili öğretmenlerinizin hangi davranışları size rol model oluyor?
4. Değerler Eğitiminden sorumlu bir yetkili olsaydınız sizin kazandırmak istediğiniz ilk üç değer ne olurdu? Neden?
5. Okulunuzda hazırlanan Değerler Eğitimi panosunda zihninizde en çok kalan görselin hangi değere ait olduğunu sebebiyle paylaşır mısınız?

6. Sizce, Değerler Eğitimi günümüzde yaşanan hangi sorunların çözümüne katkı sağlayabilir? Niçin?
7. Sizce, Değerler Eğitiminin daha başarılı olabilmesi için yapılabilecek faaliyetler nelerdir?
8. Değer kavramı denilince neye benzetirsiniz? Neden?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma modellerinden durum çalışması deseniyle olup, bütüncül tekli durum çalışmasıdır. Durum çalışması, “tek ve ilişkili bir yapının yoğun ve holistik bir tanımı ya da analizidir. Durumun anlaşılması veri analizinde üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Veriler genellikle görüşmelerden, alandaki gözlemlerden ve belgelerden elde edilmektedir” (Merriam, 2013: 193 Çivilidağ, Günbayı ve Yörük, 2015: 577).

Çalışma Grubu

Araştırma evrenini 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılında Antalya ili Döşemealtı ilçesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem olarak, yine nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Bu anlamda, amaçlı örnekleme yöntemleri pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur. (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 135-136; Günbayı ve Yörük, 2015: 577). Ölçüt örnekleme, örneklemin problemlerle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişilere olaylara, nesnelere ya da durumlardan oluşmaktadır (Büyüköztürk, 2012). Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Sözü edilen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2005). Bu araştırmada da 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılında Antalya ili Döşemealtı ilçesi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde 12. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan herhangi bir disiplin cezası almamış ve değerler eğitimi etkinliklerinde aktif görev alma ölçütlerine uyan, çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 20 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin elde edilmesi için değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin literatür taraması yapılarak görüşme soruları için kavramsal çerçeve belirlenmiş ve araştırma amacına uygun olarak öğrencilerle görüşme için sorulacak yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Araştırmanın yapılacağı okulda yürütülmesi için de okul müdürlüğünden de ayrıca yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın uygulamasına geçildiğinde; önce araştırmanın yapılacağı okulla iletişim kurularak çalışmanın yapılabilmesi için uygun bir gün ve zaman belirlenmiştir. Belirlenen günlerde okula gidilerek araştırmacılar tarafından katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırma verileri gönüllü olarak çalışmada yer almak isteyenlerden araştırma amacına ilişkin hazırlanan 8 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir.

Bu araştırmada toplanan veriler, nitel araştırma yöntemlerinde yer alan analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizin amacı, ham verilerin okuyucunun anlayabileceği ve isterse kullanabileceği bir biçime sokulmasıdır. Betimsel çözümlemede elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu çözümlemede, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla dorudan alıntılara sık sık yer verilir (Altunışık ve diğerleri, 2001; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda temalar ve alt temalar altında gruplandırılmıştır. Elde edilen veriler üzerinde frekans ve yüzde belirlemeye yönelik çözümleme yapılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları, görüşme ve metafor analizinden elde edilmiştir. Görüşme aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen bilgiler doğrultusunda temalandırma yapılmış, her ana temaya ilişkin elde edilen alt temalarla aşağıda tablolar halinde yer verilmiştir. Metafor analizinde katılımcıların doldurduğu yarı yapılandırılmış görüşme formundaki metafor sorusuna verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Aşağıda Tablo 2’de ortaöğretim öğrencilerinin değer kavramından ne anladıklarına ilişkin görüşlerini içeren frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 2: Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Kavramından Ne Anladıklarına İlişkin Görüşleri

Öğrenciler	Kültürü Yansıtmaya	Önem Verme	Tutum ve Davranışlar	Sevgi ve Saygı	Vatanseverlik
1Ö				√	
2Ö	√		√		
3Ö		√			
4Ö			√		
5Ö			√	√	
6Ö			√		
7Ö			√		
8Ö				√	
9Ö				√	
10Ö		√			
11Ö			√		
12Ö				√	
13Ö				√	
14Ö			√		
15Ö			√		
16Ö				√	
17Ö	√		√		
18Ö				√	
19Ö			√	√	√
20Ö				√	
f	2	2	10	10	1
%	10.00	10.00	50.00	50.00	5.00

Tablo 2’de görüldüğü gibi katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değer kavramından ne anladıklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde; %50 oranı ile “Sevgi ve Saygı” ve “Tutum ve Davranışlar” alt temalarının birinci sırayı paylaştıkları görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Sevdiğim insanlara gösterdiğim bir tür duygu herhalde bazen bir eşyaya gösterilen sevgiden de bahsedilebilir” (1Ö1, 4).

“Değer, aklın ve kalbin birlikte uyum içinde olmasıdır. İnsanların ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve bireysel alanlarda yaşamın en önemli yanını oluşturur. Sevgi, saygı, nezaket, dostluk, temizlik, cesaret, doğruluk vb. şeylerde bir değerdir” (5Ö1, 3,5).

“Değer, sevgidir, saygıdır. Değer sadece insanın değil, çevreye, hayvanlara, her şeye gösterilen bir kavramdır” (12Ö1, 4).

“Değer, bir toplumda benimsenmiş ve yaşatılmakta olan her türlü duygu, düşünüş, davranış, kural ve kıymettir. Değerlerin toplamı kültürü yansıtır” (2Ö1, 1,3).

“İnsanın hayatında ve toplumda duygu, davranış ve ölçü birimidir. Her insanın içinde bulunması gereken tutum ve davranışlardır” (4Ö1, 3).

“Bireyde bulunması gereken pozitif anlamdaki her türlü manevi düşünce, davranış, tutum ve hareketler bütünüdür. Değer kavramı, bireyi sosyal statüde var eden, kalitesini arttıran bir olgudur” (15Ö1, 3).

“Değer bir toplumda kabul gören veya benimsenen davranışlardır. Değer sadece bir kavram değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır. Değer kavramı insana özeldir. Öyle ki değer kavramının sonu yoktur. Zincirleme, ardı sıra devam eder. Değer toplumun kültürünü oluşturur. Kültür bireylerarası ilişkiyi sıklaştırır. Bu

sıklık değer kavramını yaşanabilir, uyulabilir hale getirir. Böylelikle değerler eğitimi dediğimiz kavram tamamıyla gerçekleşmiş olur” (17Ö1, 1,3).

Aşağıda Tablo 3’de ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile kazandıkları değerleri günlük yaşamlarında nasıl uyguladıklarına ilişkin görüşlerini içeren frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 3: Ortaöğretim Öğrencilerinin Değerler Eğitimi ile Kazandıkları Değerleri Günlük Yaşamlarında Nasıl Uyguladıklarına İlişkin Görüşleri

Öğrenciler	Ödev Hazırlamada	Kişiler İlişkilerde	Arası	Toplumdaki Sorunlar Karşısında	Davranışlarda ve Hareketlerde
1Ö	√				
2Ö		√			
3Ö		√			
4Ö				√	
5Ö		√			√
6Ö		√			
7Ö		√			
8Ö		√			
9Ö		√			
10Ö		√			√
11Ö					√
12Ö		√			√
13Ö					√
14Ö		√			
15Ö		√			√
16Ö					√
17Ö		√			
18Ö		√			√
19Ö		√		√	
20Ö		√			
f	1	15		2	8
%	5.00	75.00		10.00	40.00

Tablo 3’de görüldüğü gibi katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile kazandıkları değerleri günlük yaşamlarında nasıl uyguladıklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde; %75 oranı ile “Kişiler Arası İlişkilerde” alt temasının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“İlköğretimden beri, hatta kendimi bildim bileli ailemden, okulumdan, öğretmenlerimden aldığım değerleri; vatanseverlik, sorumluluk, yardımseverlik, ahlak, başarı gibi bütün değerleri hayatımın her anında, bulunduğum her yerde uygulamaya özen gösteriyorum. Örneğin: Okuldaki bütün uyulması gereken kurallara uyararak sorumluluklarımı yerine getiririm, ülkemizde olan olaylara karşı kayıtsız kalmıyorum” (15Ö2, 2,4).

“Bu başlığı bir araya getiren o kadar fazla değer vardır ki her biri toplum düzeninin oluşmasını, oturmasını sağlar. Örneğin: Affedici olmak. Bence hiçbirimiz affetme ya da affedememe kadar yüksek bir güce sahip değiliz. Önemli olan bu değerlerin insan bilincindeki uyarılığını bilmektir. Hata yapan bir insanı affetmemek bencilliktir. Önemli olan bu husustaki affetme kavramı karşı taraftaki insanın bu hatandan kendi affıyla dönmesini sağlamaktır. Bu değerleri günlük yaşama bu şekilde aktarmak önemlidir” (17Ö2, 2).

“Nezaketi çevremize karşı kullanıyorum. Nezaketli olmayı öğrendiğimden beri insanların bana teşekkür etmesi mutlu ediyor. İyilik yapmak beni mutlu ediyor” (20Ö2, 2,3).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile kazandıkları değerleri günlük yaşamlarında nasıl uyguladıklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde; %40 oranı ile “Davranışlarda ve Hareketlerde” alt temasının ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Günlük hayatta değerler eğitimini yardıma muhtaç insanlarda, sokaktaki hayvanlarda, arkadaşlarıma tebessüm ederek, öğretmenlerime, büyüklerime, saygı göstererek vb. durumlarda uyguluyorum” (5Ö2, 4).
“Aile ve arkadaşlarıma yaptığım davranışlarda” (11Ö2, 4).

“İnsanlara ve çevreme karşı dürüst olarak, çevremi kirletmeyerek, büyüklerime ve küçüklerime birer insan oldukları için saygı göstererek, yardım ederek uyguluyorum” (12Ö2, 2,4).

Aşağıda Tablo 4’de ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili öğretmenlerinin rol model oldukları davranışlara ilişkin görüşlerini içeren frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 4: Ortaöğretim Öğrencilerinin Değerler Eğitimi ile İlgili Öğretmenlerinin Rol Model Oldukları Davranışlara İlişkin Görüşleri

Öğrenciler	Hiçbir Davranışı	Saygı ve Sorumluluk	ve Yardımlaşma ve İşbirliği	Eşitlik	Öğrencilerine Karşı Olumlu Davranışları	Vatanseverlik
1Ö	√					
2Ö		√				
3Ö		√				
4Ö		√		√		
5Ö					√	
6Ö		√	√			
7Ö			√	√		
8Ö			√			
9Ö					√	
10Ö				√	√	
11Ö				√		
12Ö		√			√	
13Ö		√				
14Ö					√	
15Ö					√	
16Ö		√				
17Ö		√			√	
18Ö		√			√	
19Ö		√			√	√
20Ö		√			√	
f	1	11	3	4	10	1
%	5.00	55.00	15.00	20.00	50.00	5.00

Tablo 4’de görüldüğü gibi katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili öğretmenlerinin rol model oldukları davranışlara ilişkin görüşleri incelendiğinde; %55 oranı ile “Saygı ve Sorumluluk” alt temasının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir: “Sorumluluk sahibi ve saygı konusunda model oluyor” (2Ö3, 2).

“En çok saygı konusunda bize rol model oluyor. Demokrasi ve eşitlik konusunda çünkü ayırım yapmıyor” (4Ö3, 2,4).

“İnsanlara yardım etmeyi, saygılı olmayı ve adaletli olmak konusunda çünkü her öğrenciyi ne kadar severe sevsin samimiyet ve ciddiyeti ayırıyorlar” (6Ö3, 2,4).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili öğretmenlerinin rol model oldukları davranışlara ilişkin görüşleri incelendiğinde; %50 oranı ile “Öğrencilerine Karşı Olumlu Davranışları” alt temasının ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Öğretmenlerimin bu konudaki çalışmaları, davranışları, anlatımları, uygulamaları bana çok katkıda bulundu. Değerler eğitimi daha iyi anlamam, uygulamam ve sosyal hayatta bu değerleri kullanmam için önemli rol oynadı. Bu konuda öğretmenlerime çok şey borçluyum” (15Ö3, 5).

“Değerler Eğitimi konusunda öğretmenlerimden aldığım, dinlediğim bilgi ve söylemlere dayanarak, öncelikle tüm öğretmenlerimin bilime, bilgiye verdikleri değer beni oldukça etkiliyor. Ardından saygı, sevgi değerlerini takip etmeleri bilime atılan temellerin nasıl değerler eğitimi başlığını oluşturduğunu gösteriyor. Onların gerek bizlere gösterdiği saygı, gerek bizlere aktarmış oldukları tecrübeler beni hayatta nasıl başarılı olabilir, bu yolla değerlerle beraber adım atabilmem için olanak sağladığını düşünüyorum. Anlatım ve davranışlarıyla özenerek değerle iç içe olmamı sağlayan en büyük değer ağaçlarım olduklarını düşünüyorum” (17Ö3, 2,5).

“Kibar olmalarını seviyorum. Bağırp, çağırmıyorlar, kızmıyorlar, rica ediyorlar. Siz diye hitap edilince kendimi önemli hissediyorum. Yemekhanede sıraya girdiklerinde bizim haklarımıza saygı duyuyorlar” (20Ö3, 2,5).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili öğretmenlerinin rol model oldukları davranışlara ilişkin görüşleri incelendiğinde; %20 oranı ile “Eşitlik” alt temasının üçüncü sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Bizlere nasıl davrandığı, adaletli davranıp davranmaması vb.” (10Ö3, 4,5).

“Herkes eşit ve adaletli davranmaları. Herkesin hakkını gözetmeleri” (11Ö3, 4).

Aşağıda Tablo 5’de ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili sorumlu bir yetkili olmaları halinde kazandırmak istedikleri ilk üç değere ilişkin görüşlerini içeren frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 5: Ortaöğretim Öğrencilerinin Değerler Eğitimi ile İlgili Sorumlu Bir Yetkili Olmaları Halinde Kazandırmak İstedikleri İlk Üç Değere İlişkin Görüşleri

Öğrenciler	Sevgi ve Saygı	Adalet ve Haklar	Hoşgörü ve Sabır	Sorumluluk, Yardımlaşma ve İşbirliği	Özgüven	Dürüstlük	Vatanseverlik
1Ö	√						
2Ö		√	√	√			
3Ö	√		√				
4Ö			√	√	√		
5Ö	√		√				
6Ö	√			√			
7Ö	√			√		√	
8Ö		√		√			
9Ö	√		√				
10Ö	√	√				√	
11Ö		√				√	
12Ö				√	√	√	
13Ö	√	√		√			
14Ö	√	√		√			
15Ö	√			√			√
16Ö	√			√			
17Ö	√	√					
18Ö			√	√		√	
19Ö	√						√
20Ö	√	√		√			

f	14	8	6	12	2	5	2
%	70.00	40.00	30.00	60.00	10.00	25.00	10.00

Tablo 5’de görüldüğü gibi katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili sorumlu bir yetkili olmaları halinde kazandırmak istedikleri ilk üç değere ilişkin görüşleri incelendiğinde; %70 oranı ile “Sevgi ve Saygı” alt temasının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Saygı, sevgi. Çünkü saygı ve sevgi fakiriyim” (1Ö4, 1).

“Saygı, Sevgi, Sabır. Saygı, haddini bilmektir. Nerede ne zaman ne yapacağını bilmektir. Sevgi, aramızdaki muhabbeti, birliği sağlar. Sabırsa öfkeli halinde bile istikamet üzere olmaktır” (9Ö4, 1,3).

“Saygı, Sevgi, Fedakârlık. Çünkü iyi bir insan için gereklidir” (16Ö4, 1,4).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili sorumlu bir yetkili olmaları halinde kazandırmak istedikleri ilk üç değere ilişkin görüşleri incelendiğinde; %60 oranı ile “Sorumluluk, Yardımlaşma ve İşbirliği” alt temasının ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Sevgi, Saygı, Sorumluluk. İnsan sevgiyi bilmeden hareket edemez. Saygısız olursa düzen olmaz. Sorumluluk olmazsa toplumsal düzen olmaz” (6Ö4, 1,4).

“Yardımlaşma, Saygı ve Dürüstlük. Çünkü herkese saygı göstermek, dürüst olmak ve yardımlaşma sayesinde bu hayatın kişiler açısından daha kolay olacağına inanıyorum” (7Ö4, 1,4).

“1-Vatanseverlik, 2-Sorumluluk, 3-Saygı. Bireyde bu üç önemli değer olduktan sonra diğer olması gereken tüm değerler zaten kendiliğinden olur” (15Ö4, 1,4).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili sorumlu bir yetkili olmaları halinde kazandırmak istedikleri ilk üç değere ilişkin görüşleri incelendiğinde; %40 oranı ile “Adalet ve Haklar” alt temasının üçüncü sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Yardımlaşma, Adalet, İyi Niyet. Çünkü bu dünyada bu duygular hâkim olsa hiçbir sorun çıkmaz” (8Ö4, 2,4).

“Saygı, Adalet ve Yardımlaşma değerlerini kazandırmak isterdim. Çünkü günümüzde yaşanan olaylara baktığımda en çok bu değerlerin insanlara aşılma sorunlarına çözüm getireceğini düşünüyorum” (14Ö4, 1,2,4).

“Adalet, çünkü ülkemizde eksik bence. Haklarımızı öğretirdim. Mahkemede savunmayı öğrensinler haklarını. Sevgi tabii ki herkesi özellikle hayvanları sevmeyi öğretirdim. Kötü davranıyorlar” (20Ö4, 1,2,4).

Aşağıda Tablo 6’da ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili okullarında hazırlanan değerler eğitimi panosunda zihinlerinde en çok kalan görselin hangi değere ait olduğuna ilişkin görüşlerini içeren frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 6: Ortaöğretim Öğrencilerinin Değerler Eğitimi ile İlgili Okullarında Hazırlanan Değerler Eğitimi Panosunda

Öğrenciler	Panoya Bakmadım	Demokrasi ve Adalet	Yardımlaşma ve İşbirliği	Vatanseverlik	Hoşgörü	Sevgi
1Ö	√					
2Ö		√				
3Ö			√			
4Ö					√	
5Ö						√
6Ö			√			
7Ö				√		

8Ö			√			
9Ö			√			
10Ö				√		
11Ö						√
12Ö			√			
13Ö	√					
14Ö			√			
15Ö				√		
16Ö			√			
17Ö			√		√	√
18Ö	√					
19Ö				√		
20Ö		√				
f	3	2	8	4	2	3
%	15.00	10.00	40.00	20.00	10.00	15.00

Tablo 6’da görüldüğü gibi katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili okullarında hazırlanan değerler eğitimi panosunda zihinlerinde en çok kalan görselin hangi değere ait olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde; %40 oranı ile “Yardımlaşma ve İşbirliği” alt temasının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Yaşlı bir kadına yardım eden birisi. Yardıma muhtaç bir hayvana yardım etmek” (3Ö5, 3).

“Yardımsızlık. Bir adamın bir çocuğu düştüğü yerden elini uzatarak kaldırması” (8Ö5, 3).

“Öyle bir resimdi ki gördüğüm panoyu tamamıyla kaplayan bir resim. Bir tekne vardı büyük bir tekne ve içinde çokça insanlar. Her birinde birer kürek tekneyi ilerletmeye çalışıyorlar. Ben bu görselin tek bir değere değil, değer eğitimi adını verdiğimiz kavramın tamamını kapsadığını düşünüyorum. Örneğin sağda bir kişi güveni, solda bir kişi merhameti, arkada bir kişi cömertliği, önde bir kişi özgüveni, ortada bir kişi ahlâkı yine sağda biri hoşgörüyü, solda biri sabrı diye devam eden bir serüven. Hepsi birbirine bağlı, hepsi birbirine geçmiş gerçek bir serüvendir” (17Ö5, 3,5,6).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili okullarında hazırlanan değerler eğitimi panosunda zihinlerinde en çok kalan görselin hangi değere ait olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde; %20 oranı ile “Vatanseverlik” alt temasının ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Vatanseverlik çok güzel bir şekilde karikatüre ederek vatana verdikleri değeri vatanımızın güzelliğini anlatmışlardı” (7Ö5, 4).

“Çanakkale Savaşı görselleri kaldı” (10Ö5, 4).

“Vatanseverlik değeri panosu. Nedeni, Vatan uğruna kadın, erkek, genç, yaşlı, herkesin yaptığı çeşitli fedakarlıkların görseli. Mesela Nene Hatun’un cepheye cephane taşınması, Seyit Onbaşı’nın yüzlerce kilo ağırlığındaki topları sırtlanması, Atatürk’ün görselleri ve en önemlisi şehitlerimizin kanıyla ala bulanmış kıpkırmızı ay yıldızlı bayrağımız” (15Ö5, 4).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili okullarında hazırlanan değerler eğitimi panosunda zihinlerinde en çok kalan görselin hangi değere ait olduğuna ilişkin görüşleri incelendiğinde; %15 oranı ile “Panoya Bakmadım” ve “Sevgi” alt temalarının üçüncü sırayı paylaştıkları görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Panoları çok kontrol etmem. Etsem de dikkatimi çeken bir şey olmadı” (13Ö5, 1).

“Sevgi. Çünkü bir insanın içinde sevgi olmadan hiçbir şey olmaz. Yaptığın iyilik, öğrettiğin bilgi, işin, mesleğin, çevrendeki insanlardaki yerinin çoğunu sendeki sevgi belirler” (5Ö5, 6).

“Sevgi. Çünkü annenin çocuğuna göstermesi aklımda kalmasına yardımcı oldu” (11Ö5, 11).

Aşağıda Tablo 7’de ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili günümüzde yaşanan sorunların hangilerinin çözümüne katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşlerini içeren frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir:

Tablo 7: Ortaöğretim Öğrencilerinin Değerler Eğitimi ile İlgili Günümüzde Yaşanan Sorunların Hangilerinin Çözümüne Katkı Sağlayabileceğine İlişkin Görüşleri

Öğrenciler	İnsanlar İlişkiler	Arası Saygı, Hak ve Özgürlükler	Savaş ve Barış	Her Şey
1Ö	√			
2Ö	√			
3Ö	√			
4Ö		√		
5Ö			√	
6Ö		√		√
7Ö			√	
8Ö			√	
9Ö		√		√
10Ö		√	√	
11Ö			√	
12Ö		√		
13Ö	√			
14Ö		√		
15Ö		√	√	√
16Ö	√			
17Ö				√
18Ö				√
19Ö		√	√	
20Ö		√		
f	5	9	7	5
%	25.00	45.00	35.00	25.00

Tablo 7’de görüldüğü gibi katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili günümüzde yaşanan sorunların hangilerinin çözümüne katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; %45 oranı ile “Saygı, Hak ve Özgürlükler” alt temasının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“İhtiyacı olan insanlara barınak, besin veya iş imkânında yardımcı olursak; yoksulluk ve açlık sorunu giderilir. Her insanın görüşüne, din ve mezhebine saygı duyarsak çatışmalar azalabilir” (14Ö6, 2).

“Hayvanlar, doğa korunur. Çocuk hakları öğretilirse, çocuklar korunursa çocuk evlerinde kötü olaylar olmaz. Bir de korkusuz olmak öğretilmeli” (20Ö6, 2).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili günümüzde yaşanan sorunların hangilerinin çözümüne katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; %35 oranı ile “Savaş ve Barış” alt temasının ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Savaş, Kavga, Terör, Eylem. Çünkü değerler insanları birbirlerine bağlar” (11Ö6, 3).

“Gençlerin basit, saygısız davranışlarına, vatanlarını önemsemeye vurdum duymaz hallerine katkı sağlar. Ülke olgusu artarsa vatan daha güzel olur” (19Ö6, 2,3).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi ile ilgili günümüzde yaşanan sorunların hangilerinin çözümüne katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşleri incelendiğinde; %25 oranı ile “İnsanlar Arası İlişkiler” ve “Herşey” alt temalarının üçüncü ve aynı sırayı aldıkları görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Sevgi, Saygı, Ahlak, Yardımseverlik, İyilik değerleri günümüzde önemini yitirmek üzereyken okuldaki bu eğitim yeni neslin bu değerlerin önemini anlayıp uygulamasına katkıda bulunur. Yani kaybolmak üzere olan bu değerler tekrar canlanır. Ülkemizin içinde bulunduğu zor günlerde Vatanseverlik değeri hepimizi tek yürek yapar. Kısaca değerler eğitiminin hepsi günlük hayatımızdaki sorunlara çözüme ulaşabilmek için çok çok önemlidir” (15Ö6, 2,3,4).

“Aslında bakılacak olursa Değerler Eğitimi toplumda ve günümüzde yaşanan hemen hemen her türlü sorunların çözümüne katkı sağlayabilir. Örneğin günümüzde yaşanan terör olaylarında açığa alınan birçok görevli memurların davasında adaletli olmak değeri önemli bir rol oynar. Ki o teraziyi dengede tutmak gerçekten oldukça önemlidir. Adalet bu kişilerin haklı haksız olarak ayrılmasını sağlayacaktır. Genel bir sorun olan çevre kirliliği var. Burada çevre bilincine sahip olmak bu sorunu en kolay yoldan çözecektir. Bu bilince insanlar ne kadar iyi erişirse sorunu da en iyi şekilde çözmeye yardımcı olacaklardır” (17Ö6, 4).

Aşağıda Tablo 8’de ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitiminin daha başarılı olabilmesi için yapılabilecek faaliyetlere ilişkin görüşlerini içeren frekans ve yüzde değerleri yer verilmiştir:

Tablo 8: Ortaöğretim Öğrencilerinin Değerler Eğitiminin Daha Başarılı Olabilmesi İçin Yapılabilecek Faaliyetlere İlişkin Görüşleri

Öğrenciler	Aile Eğitimi	Huzurevi Ziyareti	Kültürel Faaliyetler	Uygulamalı Eğitim ve Seminer	Kamu ile İnsanları Bilinçlendirme
1Ö	√				
2Ö	√				
3Ö		√			
4Ö					√
5Ö			√		√
6Ö			√		
7Ö			√		
8Ö				√	
9Ö	√				
10Ö				√	
11Ö		√	√		
12Ö			√		√
13Ö			√	√	
14Ö				√	
15Ö	√			√	√
16Ö					√
17Ö				√	√
18Ö	√				
19Ö		√	√		
20Ö			√	√	
f	5	3	8	7	6
%	25.00	15.00	40.00	35.00	30.00

Tablo 8’de görüldüğü gibi katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitiminin daha başarılı olabilmesi için yapılabilecek faaliyetlere ilişkin görüşleri incelendiğinde; %40 oranı ile “Kültürel Faaliyetler” alt temasının ilk sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Okullarda öğrencilerin ilgisini çekecek topluma hizmet etmeleri için fırsatlar oluşturulabilir. İnsanlara yardım etmek için daha çok gönüllü ve eğlenceli kurumlar kurulabilir. Bunula ilgili yarışmalar, eğlenceler düzenlenebilir” (5Ö7, 3,5).

“Her ay seçilen değer hakkında halka parasız olarak tiyatrolar hazırlanabilir” (6Ö7, 3).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitiminin daha başarılı olabilmesi için yapılabilecek faaliyetlere ilişkin görüşleri incelendiğinde; %35 oranı ile “Uygulamalı Eğitim ve Seminer” alt temasının ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Uygulamalı olarak değerler eğitimi verilmelidir” (8Ö7, 4).

“Yaşlıları ziyaret, çeşitli kısa film yarışmaları” (11Ö7, 2,3).

“Yurtdışına gidilip oralar incelenebilir. Ödüllü büyük yarışmalar yapılabilir. YGS’de soru sorulmalı ki okusunlar. Bir ders olarak konulmalı” (20Ö7, 3,4).

Katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitiminin daha başarılı olabilmesi için yapılabilecek faaliyetlere ilişkin görüşleri incelendiğinde; %30 oranı ile “Kamu Spotu ile İnsanları Bilinçlendirme” alt temasının üçüncü sırayı aldığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Ders verici ve insanların dikkatini çekecek tiyatrolar düzenlenebilir. Reklamlar olabilir. Ama önemli olan ilgi çekici olmasıdır” (12Ö7, 3,5).

“Bu eğitim sadece okullarda değil, ailede ve yaşadığımız toplumun her kesiminde ele alınması gerekir. Hükümet, devlet büyükleri bu konunun üzerinde çalışmalar yapmalı, eğitimler vermeli, afiş, reklam, kamu spotu yapıp bu değerleri sık sık hatırlatmalı ve uygulatmalıdırlar” (15Ö7, 1,4,5).

Araştırmanın metafor sorusu olan “Değer kavramı denilince neye benzetirsiniz? Neden?”e yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; yanıtlar beş kategoride toplanmıştır:

- ✓ Nesne Metaforu: Motosiklet, Televizyon, Oyun Hamuru, Altın, Yapboz
- ✓ Duygu Metaforu: Karşılıksız Sevebilmek, Yaşlılara Gösterilen Sevgi ve Saygı, Kalp
- ✓ Doğa Metaforu: Güneş, Ağaç, Sokak Hayvanları, Vatan, Doğa
- ✓ İnsan Metaforu: Anne, Mustafa Kemal ATATÜRK
- ✓ Davranış Metaforu: Davranış Biçimi, Kurallar, Saygı

Nesne Metaforu: Beş katılımcı ortaöğretim öğrencisi, değer kavramını nesnelere ilişkili metaforlarla betimlemiştir. Örneğin bu katılımcı ortaöğretim öğrencilerinden biri olan 4Ö değer kavramını, televizyona benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Ben televizyona benzetirdim. Haber kanallarına. Özellikle her kanalda farklı bir ders çıkarıyor ve bir şeyler öğreniyoruz”*.

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 6Ö ise değer kavramını oyun hamuruna benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Değer kavramını oyun hamuruna benzetiyorum. Çünkü ne şekli vereceğimiz bizim elimizde. Şekli senin elinden”*.

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 8Ö ise değer kavramını altına benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Altın geliyor aklıma. Çünkü diğer madenlerden değerlidir”*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 17Ö ise değer kavramını yapboz benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Değer kavramını aklıma ilk gelen yapboza benzetiyorum. Büyük ve parçaları bir o kadar değerli olan bir yapboz. Öyle ki her parça ayrı ve özel bir anlam taşır. Bir parça takılır yerine adalet oluşur. Bir parça daha gelir yanına güven oluşur. Parçalar arttıkça temeli atılır değerlerin. Kayıp bir parça olması mümkün”*

değildir bu yapbozda, çünkü kayıp parçalı bir yapboz, yapboz değildir asla. Bu büyük resim oluşurken bu her parçadaki anlam hayata katılıp, uygulanıp ardından resmin tamamlanması için yerine takılmalıdır. Ve tüm parçalar geldi bir araya. Hepsinde ayrı bir anlam, ayrı bir değer işte oluştu o büyük ve özel resim. Geriye ise sadece o resmi canlandırmak kaldı”.

Duygu Metaforu: Dört katılımcı ortaöğretim öğrencisi, değer kavramını duygularla ilişkili metaforlarla betimlemiştir. Örneğin bu katılımcı ortaöğretim öğrencilerinden biri olan 9Ö değer kavramını karşılıksız sevebilmeye benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Karşılıksız sevebilmektir. Sevgi olursa onun için her şeyi göze alabilmektir”.*

Bundan başka iki katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 10Ö ve 18Ö ise değer kavramını, Yaşlılara gösterilen sevgi ve saygıya benzetmişler ve bunu şu şekilde açıklamışlardır: *“Yaşlılarımıza verdiğimiz sevgi ve saygıya benzetiyorum” (10Ö8), “DC15 numaralı otobüs dahi olsa yaşlılara kalkıp yer vermek” (18Ö8).*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 13Ö ise değer kavramını, kalbe benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Somut olarak düşünmedim ama kalptir”.*

Doğa Metaforu: Altı katılımcı ortaöğretim öğrencisi, değer kavramını doğayla ilişkili metaforlarla betimlemiştir. Örneğin bu katılımcı ortaöğretim öğrencilerinden ikisi olan 5Ö ve 12Ö, değer kavramını güneşe benzetmişlerdir ve bunu şu şekilde açıklamışlardır: *“Ben değer kavramını güneşe benzetirim. Çünkü, güneş insanlar ve tüm dünya için gerektiğinde ve olması gereken zamanlarda hep var. Olmaması gereken zamanlarda da yok. Tıpkı o gibi parlak, herkesi kış ayında ısıtan, gününe aydınlık olan bir güneşe benzetiyorum” (5Ö), “Güneş olabilir. Çünkü yaşamın bir zinciridir ve bu bozulursa diğerleri de sağlam olmaz” (12Ö).*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 7Ö ise değer kavramını, ağaca benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Ağaca benzetirim. Her yaprağında ayrı can taşıyan”.*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 14Ö ise değer kavramını, sokak hayvanlarına benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Değer kavramı denilince aklıma sokak hayvanları geliyor. Çünkü sokak hayvanları; korunmaya, değer görmeye, bakılmaya, unutulmamaya ve ilgi görmeye muhtaçtır. Aynı şekilde değerlerimiz de es geçilmemeli, unutulmamalı ve her insanın bedeninde bu kavram kişileştirilmelidir”.*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 19Ö ise değer kavramını, vatana benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Vatan en değerli varlık o çünkü. Diğerlerinin hepsi bunun içinde var olan değerler”.*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 20Ö ise değer kavramını, doğaya benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Doğa geliyor. Oksijen olmazsa ölürüz çünkü.”.*

İnsan Metaforu: İki katılımcı ortaöğretim öğrencisi, değer kavramını insanla ilişkili metaforlarla betimlemiştir. Örneğin bu katılımcı ortaöğretim öğrencilerinden biri olan 11Ö, değer kavramını “Anne”ye benzetmiştir.

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 15Ö ise değer kavramını, Mustafa Kemal ATATÜRK’e benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Mustafa Kemal ATATÜRK’e. Bütün değerleri en iyi taşıyan, uygulayan, aşıl原因an, öğrenen kişi olmasından dolayı benim gözümde Atam, değerlerin beden bulmuş halidir”.*

Davranış Metaforu: Üç katılımcı ortaöğretim öğrencisi, değer kavramını davranışla ilişkili metaforlarla betimlemiştir. Örneğin bu katılımcı ortaöğretim öğrencilerinden biri olan 2Ö, değer kavramını bir davranış biçimine benzetmiştir ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Değer kavramını bir davranış biçimine benzetiyorum. Çünkü bir davranış biçimi ekerseniz, bir alışkanlık ve karakter biçersiniz. Bu açıdan değer ve davranış önemlidir”*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 3Ö ise değer kavramını, kurallara benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Kurallara benzetirim. Çünkü toplumdaki düzeni sağlar”.*

Bir başka katılımcı ortaöğretim öğrencisi olan 16Ö ise değer kavramını, saygıya benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *“Mesela iş yerinde çalışan insanların birbirine saygı göstermesi”.*

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlar araştırma soruları bağlamında incelendiğinde; Araştırmanın birinci sorusu, “Değer kavramından ne anlıyorsunuz?” şeklindeydi, bu soruya yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; %50 oranı ile “Sevgi ve Saygı” ve “Tutum ve Davranışlar” alt temalarının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtları %10 oranı ile “Kültürü Yansıtmaya” ve “Önem Verme” alt temalarının takip ettiği ve devamında %5.00 oranı ile “Vatanseverlik” alt temasının izlediği belirlenmiştir (Bkz, Tablo 2). Bu sonuçla, katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değer kavramı hakkında farkındalıklarının ve duyarlılıklarının olduğu bulgusuna rastlanmıştır.

Araştırmanın ikinci sorusu, “Değerler Eğitimi ile kazandığınız değerleri günlük yaşamınızda nasıl uyguluyorsunuz?” şeklindeydi, bu soruya yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; %75 oranı ile “Kişiler Arası İlişkilerde” alt temasının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtı %40 oranı ile “Davranışlarda ve Hareketlerde” alt temasının izlediği ve devamında %10 oranı ile “Toplumdaki Sorunlar Karşısında” alt temasının izlediği belirlenmiştir. En son sırada ise %5 oranı ile “Ödev Hazırlama” alt temasının yer aldığı belirlenmiştir (Bkz, Tablo 3). Bu sonuç, katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin Değerler Eğitimi ile kazandıkları değerleri günlük yaşamlarında tutum ve davranışlarında, sosyalleşmede ve iletişim becerilerinde kullandıkları hakkında fikir verebilmektedir. Araştırmanın bu bulgusu, katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin değerler eğitimi, Dılmaç (2007) tarafından ifade edilen “Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması” çalışmasında belirtilen insani değerler eğitiminin öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yaptığı bulgusuyla örtüşmektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusu, “Değerler Eğitimi ile ilgili öğretmenlerinizin hangi davranışları size rol model oluyor?” şeklindeydi, bu soruya yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; %55 oranı ile “Saygı ve Sorumluluk” alt temasının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtı %50 oranı ile “Öğrencilere Karşı Olumlu Davranışları” alt temasının izlediği ve devamında %20 oranı ile “Eşitlik” alt temasının izlediği belirlenmiştir. Dördüncü sıradaki %15 oranı ile “Yardımlaşma ve İşbirliği” alt temasını %5 oranı ile “Vatanseverlik” ve “Hiçbir Davranış” alt temalarının aynı sırada izlediği belirlenmiştir (Bkz, Tablo 4). Bu sonuçla, katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin Değerler Eğitimi ile öğretmenlerinden rol model aldıkları davranışlar bulgusuna rastlanmıştır. Araştırmanın bu bulgusu, Türk (2009) tarafından ifade edilen “Değerler Eğitiminde Saygı” çalışmasında belirtilen öğretmenlerin saygı eğitimi uygulamalarında, saygısız davranışlara karşı hafif cezalar verdiği, saygılı davranışları ödüllendirme ve sınıf ortamına örnek vererek öğrencilere model olmaya çalıştıkları bulgusuyla örtüşmektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusu, “Değerler Eğitiminden sorumlu bir yetkili olsaydınız sizin kazandırmak istediğiniz ilk üç değer ne olurdu? Neden?” şeklindeydi, bu soruya yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; %70 oranı ile “Sevgi ve Saygı” alt temasının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtı %60 oranı ile “Sorumluluk, Yardımlaşma ve İşbirliği” alt temasının takip ettiği ve devamında %40 oranı ile “Adalet ve Haklar” alt temasının izlediği belirlenmiştir. Dördüncü sıradaki %30 oranı ile “Hoşgörü ve Sabır” alt temasını, %25 oranı ile “Dürüstlük” alt temasının izlediği belirlenmiştir. Son olarak %10 oranı ile “Özgüven” ve “Vatanseverlik” alt temalarının son sırayı paylaştıkları belirlenmiştir (Bkz, Tablo 5). Bu sonuç, katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin yetkili olmaları halinde Değerler Eğitimi ile kazandırmak istedikleri değerlerin şu an yürütülmekte olan Değerler Eğitimi kazanımlarına ait değerlerden farklı olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, MEB Değerler Eğitimi projesinde ifade edilen değerler sınıflaması ile benzerlik taşıması açısından önemlidir.

Araştırmanın beşinci sorusu, “Okulunuzda hazırlanan Değerler Eğitimi panosunda zihninizde en çok kalan görselin hangi değere ait olduğunu sebebiyle paylaşır mısınız?” şeklindeydi, bu soruya yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; %40 oranı ile “Yardımlaşma ve İşbirliği” alt temasının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtı %20 oranı ile “Vatanseverlik” alt temasının takip ettiği ve devamında %15 oranı ile “Panoya Bakmadım” ve “Sevgi” alt temalarının aynı sırada izlediği belirlenmiştir. Son olarak %10 oranı ile “Demokrasi ve Adalet” ve “Hoşgörü” alt temalarının son sırayı paylaştıkları belirlenmiştir (Bkz, Tablo 6). Bu sonuçla, “Yardımlaşma ve İşbirliği” değerlerine ait görsellerin katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin zihinlerinde daha kalıcı olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgudan hareketle, görsellerin öğrencilerin dikkatini

çekebilecek nitelikte hazırlanması, duyuşsal özelliklerinin arttırılması açısından önemli olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın altıncı sorusu, “Sizce, Değerler Eğitimi günümüzde yaşanan hangi sorunların çözümüne katkı sağlayabilir? Niçin?” şeklindeydi, bu soruya yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; %45 oranı ile “Saygı, Hak ve Özgürlükler” alt temasının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtı %35 oranı ile “Savaş ve Barış” alt temasının izlediği ve devamında %25 oranı ile “İnsanlar Arası İlişkilere” ve “Herşey” alt temalarının aynı sırada izlediği belirlenmiştir (Bkz, Tablo 7). Bu sonuç, katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin Değerler Eğitimi’nin günümüzde yaşanmakta olan özellikle toplumsal sorunların çözümüne yönelik görüş sahibi oldukları şeklinde yorumlanabilmektedir. Koç (2004) tarafından yapılan “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri” çalışmada özellikle “Hak”, “Adalet” ve “Özgürlük” gibi değerlerle ilişkili kavramlar bu süreçte ergenler üzerinde en çok durduğu kavramlardır. Bu da çalışmanın bulgusuyla örtüşmektedir.

Araştırmanın yedinci sorusu, “Sizce, Değerler Eğitiminin daha başarılı olabilmesi için yapılabilecek faaliyetler nelerdir?” şeklindeydi, bu soruya yönelik katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri analiz edildiğinde; %40 oranı ile “Kültürel Faaliyetler” alt temasının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu yanıtı %35 oranı ile “Uygulamalı Eğitim ve Seminer” alt temasının izlediği ve devamında %30 oranı ile “Kamu Spotu ile İnsanları Bilinçlendirme” alt temasının izlediği belirlenmiştir. Bu yanıtı %25 oranı ile “Aile Eğitimi” alt temasının izlediği ve son olarak %15 oranı ile “Huzurevi Ziyareti” alt temasının izlediği belirlenmiştir (Bkz, Tablo 8). Bu sonuç, katılımcı ortaöğretim öğrencilerinin Değerler Eğitimi’nde kültürel faaliyetlere ve bilinçlendirme çalışmalarına önem verilmesi gerektiği şeklinde fikir sahibi oldukları yönünde yorumlanabilir. Değerler eğitiminde, Durmuş (2011) değerler eğitiminde kaynaklar sorununu ele aldığı makalesinde değerleri öğreten ve öğrenenin daha sağlıklı bir zemin oluşturabilmeleri, daha hızlı yol alabilmeleri için gerek görmektedir. Ona göre değerler eğitiminde kaynaklar; basılı kaynaklar, sözlü kaynaklar, görsel kaynaklar ve dijital kaynaklar olarak ele alınabilir. Basılı kaynaklarda sadece kitaplar değil aynı zamanda süreli yayınlarda rol oynamaktadır. Sözlü kaynaklar ise folklorlardan, öykü ve masallara, türkülerden oyunlara, bilmecelerden kelime dağarcığına, söz oyunları ve deyimlere kadar çok kapsamlıdır. İnternet, kişisel bilgisayar, CD, DVD vb. dijital araçlarda değerler eğitiminde önemli rol oynamaktadır. Yine değerler eğitiminde kullanılabilecek resim, fotoğraf, film, insan ürünü yapı, bina süslemeleri, müzeler vb. birçok araç da değerler eğitiminde görsel kaynakları oluşturmaktadır (Güçlü, 2015: 729-730). Bu da çalışmanın bulgusuyla örtüşmektedir.

Öneriler

Uygulayıcılar İçin Öneriler

- ✓ Milli Eğitimi Bakanlığı’nın ders kitaplarının haricinde değerler eğitimi ile ilgili film, resim, afiş vb. ders materyali hazırlaması ve eğitim-öğretim yılı boyunca okullara göndermesi, değerler eğitiminin etkili yapılmasına katkı sağlayabilir.
- ✓ Değerler eğitiminde kullanılan yöntemleri deneyerek, hangi yöntem ya da yöntemlerin daha başarılı olduğunu belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Bu yöntem ve teknikler MEB tarafından oluşturulacak ortak bir web tabanına yüklenilerek herkes tarafından erişimi sağlanmalıdır.
- ✓ Sosyal medya, televizyon ve radyo kanallarında değerler eğitimi ile ilgili kamu spotları hazırlanmalıdır.
- ✓ Değerler eğitimi konusunda akademik çalışmalar arttırılmalı ve desteklenmelidir.
- ✓ Anne-babalara çocuklarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda sivil ve akademik kuruluşlar tarafından verilen seminerler, konferanslar arttırılmalı; bu seminerlere daha fazla katılımın sağlanması için okullarda eğitim toplantıları yapılmalıdır.
- ✓ Sosyal hizmetler ya da topluma yönelik etkinlikler, okulda kazandırılmaya çalışılan değerleri, davranışları desteklemeye yardımcı olmak için kullanılmalıdır.
- ✓ Değerler eğitimi okul – aile – öğretmen iş birliği ile yapılmalıdır. Aileler okuldaki değerler eğitimi çalışmalarını desteklemeli, tutarlı bir biçimde çocuklarına örnek olmalıdırlar.
- ✓ Değerler eğitiminde ders kitaplarıyla sınırlı kalmayarak öğretmenlerin dersler dışında tiyatro, drama, oratoryo, seminer, uygulamalı eğitim, huzurevi ziyareti gibi kültürel faaliyetlerden faydalanmaları değerlerin kazanımında etkili olacaktır.
- ✓ Etkin bir değerler eğitimi için öğretmen ve öğretmen adayları rol model olmada teşvik edilebilir.
- ✓ Öğretmenler değerler eğitiminde rol model olma konusunda sorumluluk değeri kadar, eşit olmak, yardımlaşma ve işbirliğine, güvenilir olmak ve vatandaşlık bilinci gibi değerlerle de örnek olmalıdır.

- ✓ Öğretmenler, değerler eğitimi panosunu daha görsel bir şekilde düzenleyerek öğrencilerin dikkatlerinin çekilmesini sağlamalıdır.
- ✓ Amaçlanan değerleri kazandırılıp kazandırılmadığı konusunda belirli dönemlerde ölçmeler yapılmalı, kazanım düzeyleri yeterli bulunmadığında ise ek çalışmalar yerine getirilmelidir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

- ✓ Bu çalışma ortaöğretim okullarında yapılmıştır. Benzer çalışmalar ilkokullar ve ortaokullarda yapılabilir.
- ✓ İlkokul, ortaokul ve ortaöğretimlerdeki öğrenci görüşleri karşılaştırılarak benzer çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Diğer araştırma yöntemleri kullanılarak da araştırma yapılabilir.

Not: Bu çalışma 27- 29 Ekim 2016 tarihlerinde Antalya'da 7 Ülkenin katılımıyla düzenlenen World Conference on Educational and Instructional Studies- WCEIS'de bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.

Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.

Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1972). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge UK: Cambridge University Press.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Geliştirilmiş 11.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).

Çivilidağ, A., Günbayı, İ. ve Yörük, T. (2015). Eğitim Örgütlerinde Mesleki Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Nitel Bir Analiz: Antalya Örneği A Qualitative Analysis On Educational Organizations With Respect To Vocational Guidance: A Case Study In Antalya. *Journal Of International Social Research*, 8(38), 573-594.

Çokluk, Ö. (2014). *Araştırma Yöntemleri Yeni Başlayanlar İçin Adım Adım Araştırma Rehberi*. (Ed: Ş., Güçlü), Araştırma Deseninin Seçimi (3.Baskı), Ankara: Edge Akademi.

Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Doğan, H. (1997). *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*. Ankara: Önder Matbaacılık.

Durmuş, A. (2011). Değerler Eğitimi için Kaynaklar. *Diyanet Dergisi*, S. 245, s. 29-31.

Eşberk Başyayla, Y. (2016). Lise Öğretmenlerinin Bireysel Ve Örgütsel Değerlerinin Uyumunu: Antalya İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Goldthwait, J. T. (1996). *Values. What They Are & How We Know Them*. Newyork: Prometheus Books.

Güçlü, M. (2015). Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar. *Journal of International Social Research*, 8(38).

- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Hultman, K. ve Gellerman, B. (2002). *Balancing Individual and Organizational Values: Walking the Tightrope to Success*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Koç, M. (2004). Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi Ve Genel Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(17), 231-256.
- McDonald, P. R. (1993). Individual-Organizational Value Cogruence: Operationalization and Consequences. *Unpublished Phd Thesis*. University of Western Ontorion. London.
- MEB (2010). *İlk Ders*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 2010/53 Sayılı Genelge.
- MEB (2013). *Değerler Eğitimi Yönergesi*.
http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/10/05/743046/dosyalar/2013_02/24015229_deerlereitimiynergesi.pdf (20.12.2013).
- MEB (2016). *Millî Eğitim Temel Kanunu*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html. (27.10.2016).
- Merriam, B. Sharan (2013). *Nitel Araştırma Desen Ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çeviri Edit.: Selahattin Turan), Ankara: Nobel Akademi.
- Pethia, R. F. (1970). *Values in positive and normative administrative theory: a conceptual framework and logical analysis. Emerging Concepts in Management*. (Edt: S. M. Wortman ve F. Luthans). London: The Macmillan Company. 10-25.
- Rokeach, M. (1968). A theory of Organization and Change Within Value Attitude Systems. *Journal of Social Issues*, 24(1), 13-33.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the Content and Structure of Values. Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. (Edt: M. P. Zanna). San Diego: Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Content of Human Values? *Journal of Cross-Cultral Psychology*. 31(4), 465-497.
- Skirbekk, G. ve Gilje, N. (1971). *Felsefe Tarihi*. (Çev: E. Akbaş, ve Ş., Mutlu). İstanbul: Üniversite Kitabevi Yayınları.
- Şişman M. (2011). *Örgütler ve Kültürler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tebliğler Dergisi (2003). Millî Eğitim Bakanlığı 2552 Sayılı Tebliğler Dergisi İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Eylül 2003.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, İ. (2009). *Değerler Eğitiminde Saygı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Ulusoy, K. (2010). Değer Eğitimi: Davranışçı Ve Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Hazırlanan Tarih Programlarında Değer Aktarımı. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 38.

Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi* (3.baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirilmesi (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 263-277.

Veuglers, W. (2000). *Different Ways of Teaching Values*, University of Amsterdam, The Netherlands, Educational Review, Vol. 52, No. 1.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19(19), 499.

Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, K. (2008). *Eğitim Yönetiminde Değerler* (1.baskı). Ankara: Pegem Akademi.